

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Strategische behandeling van kinderen, jeugdigen en hun gezinnen

Studiedag met Cloé Madanes, georganiseerd door het Instituut voor Systeembenadering, Supervisie, Opleiding, Onderzoek Holland (ISSOOH), 23 mei 2008 in Amsterdam

De zoveelste zitting met een gezin, door de rechter verwezen wegens seksuele aanranding van de dochter van zes door de oudste zoon (16). Twee ouders, het zusje, de oudste zoon, nog twee broertjes en de therapeut. De oudste zit in detentie tot dat de gezinstherapeut het sein 'veilig' heeft gegeven. Madanes is supervisor achter de spiegel. Eerder is besproken wat de jongen zijn zusje precies heeft aangedaan, waarom dat fout was, dat misbruik extra verkeerd is omdat 'it causes spiritual pain' zowel bij het slachtoffer als bij de dader en de rest van het gezin. Ook is aan de orde geweest of misbruik meer is voorgekomen in de familie.

Als volgende stap in de therapie verlangt de therapeut dat de dader voor het slachtoffer knielt, haar aankijkt en oprecht berouw betoont (niet om vergiffenis vraagt, want hij moet geven in plaats van vragen). Als zijn zusje niet gelooft dat het berouw oprecht is, zal hij dit net zolang over moeten doen totdat zij en het gezin ervan overtuigd zijn dat het uit zijn hart komt.

De jongen weigert. Er volgt een uur met lange, steeds beladener stiltes en met aanmaningen door de ouders om te doen wat hij moet doen. Op een zeker moment

staan vader en zoon midden in de kamer als kemplanen tegenover elkaar en lijkt het er even op dat er klappen gaan vallen. Moeder, broertjes en studenten achter de spiegel huilen.

Ten slotte wordt de impasse overbrugd door een telefoontje van achter de spiegel. Of de ouders hun zoon het goede voorbeeld willen geven door op hun knieën aan hun dochtertje hun excuses aan te bieden omdat zij haar niet beter beschermd hebben; een huilend broertje voegt zich bij hen. Normaal is dit berouw de stap die volgt op het berouw van de dader. De oudste zoon krijgt vervolgens een week om te beslissen of ook hij op zijn knieën gaat en de sessie wordt beëindigd.

De volgende sessie komt hij voor het eerst binnen zonder zijn machohouding. Zijn zusje zit kaarsrecht met de armen over elkaar af te wachten. Hij knielt uit eigen beweging voor haar en belijdt zijn berouw over zijn daden.

Wauw, knielen maar liefst, je moet maar durven als therapeut! Dit dramatische filmfragment was het hoogtepunt van de studiedag met Cloé Madanes. Geweld en seksueel misbruik vereisen een extreem directieve aanpak.

Het berouwritueel is onderdeel van een indrukwekkend script voor een systeemtherapie van vijftien stappen voor adolescenten daders van seksueel misbruik, een programma dat met aanpassingen ook voor volwassen daders of voor fysiek geweld gebruikt kan worden (de stappen staan beschreven in Madanes, 1990, 1995). Het project duurde vijftien jaar, had een hoog succespercentage en niemand recideerde of deed een zelfmoordpoging – allebei grote risico's bij dit soort vergrijpen. Aan het begin van de therapie weigert het grootste deel van de jonge daders de verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag, aan het eind doen zij dat allemaal.

Madanes – een klein dametje wier gevorderde leeftijd geheel achter haar Latijns-Amerikaanse levendigheid verdween – behoort tot de pioniersgeneratie van de gezinstherapie. Zij is met Jay Haley de grondlegger van de strategische stroming (zie Madanes, 1981). Die kenmerkt zich door een combinatie van enerzijds Minuchins nadruk op het herstel van de hiërarchie in het gezin, anderzijds een creatieve en speelse aanpak met originele, vaak enigszins paradoxale opdrachten, geïnspireerd door onder andere het Mental Research Institute in Palo Alto en door de grote vernieuwer van de hypnotherapie, Milton Erickson.

... postmoderne stormen overleven ...

Ik ging naar de studiedag om gedeeltelijk nostalgische redenen: in de jaren zeventig structureel-strategisch opgeleid, was ik verrast weer van Madanes te horen en ik was benieuwd hoe haar zeer directe richting alle postmoderne stormen had overleefd. Dat overleven is uitstekend gegaan, gezien het aantal enthousiaste jonge collega's in de zaal. Madanes is gewoon haar eigen weg gegaan.

Het 15-stappenmodel voor jeugdige pleegers van seksueel misbruik vormde het middagprogramma. De ochtend was gewijd aan Madanes' gezinstherapeutische uitgangspunten en allerlei (structureel-) strategische technieken voor gezinnen van aangemelde kinderen en jongeren. Dit deel was wat brokkelig, vergeleken met de indrukwekkende middag.

'Structureel' is Madanes in die zin dat ze ervan uitgaat dat er in het gezin altijd sprake is van verstoorde hiërarchie die hersteld moet worden. Haar eerste hypothese zal zijn dat het kind met zijn symptomen iemand beschermt, of wraak op iemand neemt voor een ander. Kinderen kunnen dat heel bewust doen en vinden het normaal als dat benoemd wordt.

Er moet een uitgeschreven plan voor de hele therapie en voor elke zitting zijn. Die plannen worden bijgesteld op grond van de reacties van het gezin op opdrachten. Madanes vraagt mensen om dingen te doen die ze niet willen en waarin ze niet geloven, maar het zijn opdrachten

die vastzittende patronen op hun kop zetten. Ze doet dat speels en met humor, en maakt op Ericksoniaanse wijze gebruik van de eigen taal en waarden van cliënten, van verwarringstechnieken, herkadring, verleiding. Ze schakelt leden van het netwerk van het gezin in, school, oudere familieleden, leden van de kerk. Als de therapie stagneert, is de regel: vergroot het systeem.

Als strooigoed trakteerde Madanes ons op een aantal strategieën – ik zou eerder zeggen interventies – uitgelegd aan de hand van casuïstiek. Een kleine selectie.

- *Maximaal drie problemen.* Dat helpt om ouders te beperken die over van alles en nog wat van hun kind klagen en steeds weer iets nieuws aandragen.
- *Breng het symptoom in de kamer.* Legendarisch zijn de maaltijdzittingen die Minuchin met gezinnen van anorectische patiënten organiseerde. Of een ouder die een brandstichtend kind leert hoe het op een verantwoorde manier een vuurtje moet stoken.
- *Het symptoom als metafoor.* Een meisje is suïcidaal en bedreigt haar broer met een mes. De alleenstaande moeder vertelt onder vier ogen dat haar ex, die wegens aanranding van haar zus in de gevangenis zat, is vrijgekomen en de kinderen wil zien. Zij is bang en sluit zichzelf en de kinderen op in huis. De therapeut geeft haar, na zich van de steun van de kinderen verzekerd te hebben, de opdracht: 'De beste bescherming is een andere man,

beter nog drie mannen. Ga afspraken maken en houd ze onwetend van elkaar'. De moeder leert, bemoedigd door de kinderen, weer uitgaan en trouwt ten slotte met de derde man, haar kapper. Ze zegt: 'Kom ik voor mijn suïcidale dochtertje, tref ik naast al mijn andere problemen ook nog een gestoorde therapeut'.

- *Afwijzing leren verdragen.* Sommige adolescenten zijn zo verlegen dat ze geen enkel contact met de andere sekse durven leggen. Zij moeten leren afwijzingen te verdragen. 'Ga onderaan een roltrap staan en vraag elke vrouw die eraf komt, mee uit. Na vijf afwijzingen mag je naar huis.' Niet geschikt voor meisjes, die krijgen te snel een ja en kunnen dus niet oefenen met afgewezen worden.
- *Doen alsof je het symptoom hebt.* Dit kan bijvoorbeeld met depressieve of psychosomatische klachten, zoals buikpijn. Doen alsof wordt in de therapiekamer geoefend en wordt dagelijks huiswerk. Het gezin moet dezelfde aandacht geven als anders en weet nooit of het echt is. Het symptoom wordt krachteloos en daardoor overbodig.
- *Om de beurt.* Als een gezin twee volmaakte kinderen heeft en een deugniet, is het eerlijk als de andere kinderen het lastig doen elk voor een weekje overnemen.
- *Herverdeling van de winst.* Als van twee kinderen de ene de brave is en de andere de deugniet, wordt het voor de

deugniet heel wat minder leuk als de brave hendrik extra zakgeld of cadeautjes krijgt voor elke wandaad van de deugniet.

- *Een dag uit je leven over vijf jaar (of over een maand, over een jaar). Of: Je liefste droom.* Nuttig bij dreigende suïcidaliteit of bij armoede. Voor het zoveel mogelijk verwezenlijken van dromen wordt de sociale omgeving ingeschakeld.

De (Ericksoniaanse) technieken ‘metaforische verhalen’ en ‘toekomstdromen’ werden fraai geïllustreerd door opnamen uit de therapie met een gezin waarvan het dochtertje steeds weer in het ziekenhuis terechtkomt wegens ontregelde diabetes. De ziekte overheerst haar zelfbeeld en het hele gezin. De therapeut (onder supervisie van Madanes) doet zich voor als een enorme bangerik en houdt lange verhalen over moed en durf. Hij vraagt haar

een lijst van beroemde mensen met suikerziekte te maken, laat haar de toekomst visualiseren en neemt les bij haar in injecties geven. Van een ziek meisje wordt zij een meisje met zelfvertrouwen en toekomstplannen.

Kortom, klassiek mooie en inspirerende gezinstherapie, met het 15-stappenmodel als hoogtepunt.

Jolanthe de Tempe

Literatuur

- Madanes, Cloé (1981). *Strategic family therapy*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Madanes, Cloé (1990). *Sex, love and violence: strategies for transformation*. New York: Norton.
- Madanes, Cloé, with James P. Klein and Dinah Smelser (1995). *The violence of men. New techniques for working with abusive families: a therapy of social action*. San Francisco: Jossey-Bass.

